

Цивільне право і цивільний процес; сімейне право;
міжнародне приватне право

УДК 347.918.2

Хоперія Анаїт Артурівна

аспірант Інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Хоперия Анаит Артуровна

аспирант Института права

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Khoperiya Anayit

PhD Student of Institute of Law

Taras Shevchenko National University of Kyiv

ORCID: 0000-0001-8907-6172

**АРБИТРАЖНЕ РІШЕННЯ: ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО
НЬОГО**

**АРБИТРАЖНОЕ РЕШЕНИЕ: ПОНЯТИЕ И ОСНОВНЫЕ
ТРЕБОВАНИЯ К НЕМУ**

ARBITRATION AWARD: THE CONCEPT AND BASIC REQUIREMENTS

Анотація. У статті проаналізовано підходи до визначення поняття «арбітражне рішення». Особливу увагу було приділено проблемі концептуального розуміння «арбітражного рішення» в Україні та співвідношення цього розуміння із загальносвітовою практикою. Окреслено основні проблемні моменти, які вносять протиріччя між українським та міжнародним підходом до визначення поняття «арбітражне рішення». Проведено формальне та змістовне розмежування понять «рішення

третейського суду», «рішення міжнародного комерційного арбітражу» та «арбітражне рішення».

Запропоновано розглядати арбітражне рішення як юридично зобов'язуючий акт арбітра чи арбітрів, яким вирішується правовий спір між сторонами, компетенція вирішення якого впливає із попередньої домовленості сторін, та який є завершальним актом арбітражного провадження, на підставі якого зобов'язана сторона виконує добровільно своє зобов'язання визначене арбітражним рішенням, або ж одна із сторін звертається до суду з метою визнання та / або надання дозволу на виконання арбітражного рішення.

Визначено основні ознаки та вимоги, які ставляться до арбітражних рішень. На основі практики іноземних держав зроблено висновок, що не всі вимоги, які в доктрині та законодавстві України вважаються обов'язковими для арбітражних рішень, є аналогічними в інших державах. Окреслено зокрема, що в окремих випадках можуть бути не обов'язковими такі вимоги як письмова форма чи обґрунтування арбітражного рішення. Проте зазначається, що недотримання письмової форми може унеможливити визнання та виконання арбітражного рішення в інших юрисдикціях.

Встановлено, що усі держави можна поділити на такі, законодавство яких є більш гнучким щодо визначення вимог до арбітражного рішення та рівня дискреції сторін у цій сфері, або такі, законодавство яких містить імперативні вимоги до арбітражних рішень, до яких відноситься і Україна.

Ключові слова: *арбітраж, арбітражне рішення, рішення третейського суду, рішення міжнародного комерційного арбітражу, вимоги до арбітражних рішень*

Аннотация. В статье проанализированы подходы к определению понятия «арбитражное решение». Особое внимание было уделено проблеме концептуального понимания «арбитражного решения» в Украине и соотношению этого понимания с общемировой практикой. Определены основные проблемные моменты, которые вносят противоречия между украинским и международным подходом к определению понятия «арбитражное решение». Осуществлено формальное и содержательное разграничение понятий «решение третейского суда», «решение международного коммерческого арбитража» и «арбитражное решение».

Предложено рассматривать арбитражное решение как юридически обязывающий акт арбитра или арбитров, которыми решается правовой спор между сторонами, компетенция решения которого происходит от предыдущей договоренности сторон, и который является завершающим актом арбитражного производства, на основании которого обязанная сторона выполняет добровольно свое обязательство определенное арбитражным решением, или же одна из сторон обращается в суд с целью признания и / или предоставления разрешения на исполнение арбитражного решения.

Определены основные признаки и требования, предъявляемые к арбитражным решениям. На основе практики иностранных государств сделан вывод, что не все требования, которые в доктрине и законодательстве Украины считаются обязательными для арбитражных решений, являются аналогичными в других государствах. Определено в частности, что в отдельных случаях могут быть не обязательными такие требования как письменная форма или обоснование арбитражного решения. Однако отмечается, что несоблюдение письменной формы может сделать

невозможным признание и исполнение арбитражного решения в других юрисдикциях.

Установлено, что все государства можно разделить на те, законодательство которых является более гибким по определению требований к арбитражному решению и уровню дискреции сторон в этой сфере, и на те, законодательство которых содержит императивные требования к арбитражным решениям, к которым относится и Украина.

Ключевые слова: *арбитраж, арбитражное решение, решение третейского суда, решения международного коммерческого арбитража, требования к арбитражным решениям.*

Summary. *The article deals with the approaches to the definition of "arbitration award". Particular attention was paid to the problem of conceptual understanding of "arbitration" in Ukraine and difference of this understanding opposite to its worldwide understanding. The main problematic points that introduce contradictions between the Ukrainian and international approach to the definition of "arbitration award" were outlined. A formal and substantive distinction between the concepts of "award of arbitration courts", "decision of international commercial arbitration" and "arbitration award" was made.*

The author proposes considering arbitration award as a legally binding act of the arbitrator or arbitrators, which resolves a legal dispute between the parties, the competence of which arises from the prior agreement of the parties, and which is the final act of arbitration, under which the obligated party voluntarily performs its obligations determined by the arbitral award, or one of the parties applies to the court for recognition and / or granting permission to enforce the arbitral award.

The main features and requirements for arbitration awards are identified. Based on the practice of foreign states, it is concluded that not all requirements for

arbitration awards that are considered mandatory in the doctrine and legislation of Ukraine are the same in other states. In particular, the author states that in some cases such requirements as written form or justification of the arbitral award may not be mandatory. However, it is noted that failure to comply with the written form could make impossible to recognize and enforce the arbitration award in other jurisdictions.

Author mentioned that all states could be divided into those whose legislation is more flexible in determining the requirements for arbitration award and the level of discretion of the parties in this area, or those whose legislation contained mandatory requirements for arbitration, which was Ukraine's case.

Key words: *arbitration, award of arbitration court, arbitration award, international commercial arbitration award, requirements for arbitration awards.*

Постановка проблеми. Не зважаючи на те, що арбітраж як альтернативний метод вирішення спорів від давна функціонує в Україні, так само як і інститут визнання та приведення до виконання арбітражних рішень, проте станом на сьогодні серед науковців ведуться дискусії щодо самого поняття «арбітражного рішення», його правової природи та ключових вимог, які ставляться до нього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблематики поняття та вимог до арбітражного рішення у тій чи іншій мірі зверталися Г.А. Цірат [3], О.Г. Хрімлі [4], В.І. Кисіль [7], В.Н. Петрина [9], Ю.В. Семаніва [12] В. Федичин [13], І.О. Бут [15], І.В. Венедіктова [16], С.М. Теплюк [17], О.Т. Волощук [18], А.С. Довгерт [21] та багато інших дослідників. Однак наявні у науці погляди на окреслену проблематику потребують додаткової систематизації та переосмислення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї статті є здійснення критичного перегляду підходів до розуміння арбітражного рішення та ключових вимог до нього з урахуванням законодавчого та теоретичного підґрунтя, як і врахування міжнародного досвіду щодо поставленої проблематики.

Виклад основного матеріалу. Термін «арбітражне рішення» складається зокрема із іноземного слова *arbitration*. Варто зазначити, що з приводу чіткого тлумачення терміну арбітраж існують певні змістові розбіжності як з точки зору законодавства, так і з точки зору думок науковців.

В англійській мові слово *arbitration* тлумачиться як 1) процес вирішення спору (офіційного судження [*judging*], як спір, що повинен бути вирішеним) [1]; 2) метод вирішення спору однією або більшою кількістю неупереджених третіх сторін, які зазвичай погоджуються сторонами та рішення яких є обов'язковими [2, с. 100]. Хоча вказані трактування слова можуть бути доповненими та уточненими, однак слід звернути увагу, що ключовий акцент у слові арбітраж робиться на метод, спосіб, процес чогось; щось, що включає поняття в динаміці, а не акцентує увагу на певному органі чи інституції. Варто зазначити, що таке розуміння є превалюючим у доктрині держав англосаксонської правової сім'ї, та й інших країн Європи. Відповідно, термін «арбітражне рішення», виходячи із дослівного його трактування в іноземних мовах, більше вказує саме на те, що це є рішення прийняте за результатом конкретної процедури, або прийняте внаслідок використання конкретного методу вирішення спору (відмінного від судового). Іншими словами, ключовим в цьому випадку є не належність органу, який вирішує спір, а особливий метод/процес вирішення спору, що не пов'язаний із судовим розглядом.

Тим не менше, в національній доктрині укорінився більше про-інституційний підхід, коли ключова ознака та акцент робиться не на процедуру та метод, а на те, що рішення прийнято певним арбітражним органом, наприклад, Міжнародним комерційним арбітражним судом при торгово-промисловій палаті України (надалі – «МКАС» та «ТПП» відповідно), Морською арбітражною комісією (надалі - «МАК») при ТПП, іноземною арбітражною інституцією, чи навіть арбітражем ad hoc (останній також розглядається науковцями у першу чергу в якості органу, а не у якості спеціальної процедури, відмінної від прийнятих регламентів постійно діючих арбітражних органів, для вирішення конкретного спору спеціально обраними сторонами арбітрами). Наприклад, Г.А. Цірат зазначає, що арбітражне рішення – це остаточне, належним чином оформлене ставлення арбітражного (третейського) суду до суті спору, який він розглядав, і до вимог, заявлених сторонами [3, с. 9]. Таким чином автор ключовою ознакою встановлює те, що «арбітражне рішення» – це в першу чергу рішення прийняте певним арбітражним органом.

Принагідно варто звернути увагу на використання Г.А. Ціратом у наданому визначенні слова «судження» [3, с. 9] аналогу англійського *judging* [1]. Як в українській, так і англійській мові термін «судження» розуміється як певна не офіційна суб'єктивна думка. У наведених вище тлумаченнях, викладених у англійських джерелах, наявне уточнення «офіційний» [*official judging*] або «обов'язковий для сторін» [*binding*]. Для повного розуміння поняття «арбітражне рішення» нам потрібно хоча б визначитися із ключовими ознаками цього терміну та включити його у власне авторське визначення досліджуваного поняття. Це дозволить концептуально усунути смислові неточності, охопити всі об'єкти, які підпадають під визначення арбітражного рішення, та уникнути хибного включення у досліджуване

поняття тих об'єктів, які не охоплюються визначенням «арбітражного рішення».

Повертаючись до цитованого визначення, зазначимо, що ведучи мову про «судження» у випадку арбітражу, ключовою його ознакою є те, що таке судження є обов'язковим до виконання сторонами (в даному випадку ведеться мова про резолютивну частину та, власне, результат вирішення спору методом арбітражу). В іншому випадку арбітраж матиме надто багато спільних ознак з такими альтернативними методами вирішення спору як-от медіація чи консиліація [4, с. 259, 264, 267], що може призвести до помилкового ототожнення арбітражу з цими альтернативними методами вирішення спорів. Варто доповнити, що ми не заперечуємо того факту, що сторони можуть обумовити застосування процедури під назвою арбітраж, рішення якого не буде обов'язковим для сторін в міру договору, або особливостей інституту визнання та виконання арбітражного рішення в конкретній юрисдикції. Така процедура вирішення спору під назвою арбітраж, коли рішення за її результатами має рекомендаційний характер, ймовірно може передбачатися / дозволятися в законодавстві інших держав. Втім, на нашу думку, процедура вирішення спору, за результатами якої рішення матиме лише рекомендаційний характер для сторін, не повинна відноситися до поняття «арбітраж», оскільки не матиме ключової характеристики, яка робить арбітраж ефективним методом вирішення спору.

Окремі автори, наприклад, Г.Б. Борн, які підтримують певною мірою документальний підхід до визначення поняття арбітражного рішення, підкреслюють у першу чергу, що арбітражне рішення слід розглядати як документ. Так, науковець зазначає, що арбітражне рішення є письмовим документом, розробленим і підписаним арбітрами, що містить остаточне рішення арбітражу з приводу певних вимог чи спорів [5, с. 307]. Варто

звернути увагу, що іноземний вчений акцентує увагу на тому, що арбітражне рішення приймається арбітрами – особами, що розглядають справу, а не певною арбітражною установою. Це є важливою ознакою арбітражного рішення, адже сторони наділяють правом вирішити спір певних осіб, або ж делегують право вибору арбітрів арбітражній установі. В окремих юрисдикціях, наприклад, у Швеції, якщо сторони чи самі арбітри не обрали арбітра для формування повного складу арбітражного органу, такого арбітра повинен обрати державний суд (ст. 14, 15 Закону Швеції «Про арбітраж») [6]. Наведене вкотре свідчить, що ознака інституції в поняттях «арбітраж» та «арбітражне рішення» хоч і присутня, однак не є превалюючою.

А.С. Довгерт та В.І. Кисіль зазначали, що під терміном «арбітраж» розуміють три взаємопов'язаних поняття, які відображують різні аспекти цього явища: 1) орган, завданням якого є вирішення міжнародних комерційних спорів; 2) процедуру (механізм, порядок) вирішення спорів; 3) конкретний склад арбітражу, що вирішує певний спір [7, с. 367]. Таким чином існує проблема багатозначності терміну, яка зумовлює необхідність надати чітку відповідь: «арбітражне рішення» - це в першу чергу акт прийнятий внаслідок певної процедури, чи акт, що прийнятий інституцією.

Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» у ст. 2 надає наступне визначення терміну «арбітраж» – будь-який арбітраж (третейський суд) незалежно від того, чи утворюється він спеціально для розгляду окремої справи, чи здійснюється постійно діючою арбітражною установою, зокрема МКАС або МАК при ТПП [8], закріплюючи тим самим про-інституційний підхід до розуміння арбітражу.

Критично до розуміння арбітражу «як органу» ставиться В.Н. Петрина, який у своїй публікації комплексно підійшов до окреслення термінологічних проблем, що пов'язані із арбітражем. Науковець зазначає, що про-

інституційний підхід зумовлений радянською спадщиною, коли арбітражі були державними органами, що суперечило суті арбітражу. Це було зумовлено повним одержавленням економіки в радянський період. Мало з того, до 2001 року в Україні система державних судів, які розглядали комерційні спори між суб'єктами господарювання, називалася арбітражними судами. В деяких пост-радянських державах, наприклад РФ, відповідна назва збереглася і по сьогоднішній день.

В.Н. Петрина переконаний, що термін «арбітраж» необхідно розуміти як процес чи метод вирішення спору, оскільки для позначення органу використовувати термін арбітражна установа [*arbitral institution*] чи арбітражний трибунал [*arbitral tribunal*] [9, с. 210, 211], як це використовується у Типовому Законі ЮНСІТРАЛ щодо міжнародного торговельного арбітражу [10, с. 2]. Ми загалом погоджуємось з автором щодо того, що арбітраж більш доцільно розкривати як метод вирішення спору та вважаємо, що «арбітражне рішення» прийнято розглядати в першу чергу як рішення прийняте внаслідок певного процесу.

О.Т. Волощук слушно зазначає, що у доктрині автори визначають поняття «арбітражне рішення» в залежності від того, якого підходу щодо визначення правової природи арбітражу вони дотримуються. Так, прибічники «договірної природи арбітражу» розглядають арбітражне рішення в нерозривному зв'язку з арбітражною угодою, базуючись на тезі, що арбітраж по суті є різновидом цивільно-правових відносин. Прибічники «процесуального» підходу до визначення природи арбітражу доводять, що арбітражне рішення за суттю схоже на судове рішення, зокрема з огляду на тотожні функції арбітражу та суду. Як окремий довод тотожності судових та арбітражних рішень, прихильники «процесуального підходу» наводять той факт, що в окремих країнах законодавство наділяє арбітражні рішення

(прийняті арбітражними рішеннями тієї ж держави) безпосередньою виконавчою силою без необхідності додаткового визнання цих рішень державними судами. Натомість прибічники «змішаної теорії арбітражу» наділяють термін арбітражне рішення як договірним цивільно-правовим змістом водночас вважаючи, що арбітражному рішенню також притаманний цивільно-процесуальний характер правової природи [11, с. 44].

Цікавий погляд на ознаки арбітражного рішення має Ю.В. Семаніва, на думку якої арбітражне рішення за своєю суттю є: а) актом арбітражного суду, актом застосування права, правозахисним актом, який уособлює специфіку розгляду спорів в арбітражному провадженні; б) правопоновлювальним актом, який націлений на відновлення справедливості і захисту прав людини і громадянина. У цих ознаках арбітражного рішення, на думку науковця, проявляється публічно-правова складова діяльності МАК. Зазначається, що МАК, не будучи державним органом, відновлює порушені права шляхом здійснення правозастосовної діяльності та визначає своїм рішенням обсяг відповідальності порушника. Науковець продовжує, що рішення, яке приймається за результатами розгляду спору, є юрисдикційним актом, який визначає порядок застосування права. При цьому, наділення МАК певними повноваженнями адміністративно-правового характеру не перетворює її на державний орган, а характеризує особливості її адміністративно-правового статусу [12, с. 11, 15]. Ми вважаємо, що розгляд арбітражних органів як суб'єктів адміністративного права та наділення їх певною природою публічного характеру є дискусійним та не погоджуємось із висловленими тезами.

Тому, на нашу думку, арбітражне рішення слід розглядати як акт повністю приватно-правового характеру, який за суттю є юридичною дією третьої особи щодо вирішення спору між сторонами, якій передували

комплекс юридичних дій приватно-правового характеру спрямованих на виконання приватно-правового правочину сторін, яким сторони домовились надати право остаточно вирішити спір третім незалежним особам та зобов'язалися виконати це рішення незалежно від того, чи погоджуються з його змістом.

О.Т. Волощук виділяє наступні ознаки арбітражного рішення: 1) арбітражне рішення, на відміну від рішення суду, вноситься приватним недержавним органом вирішення спору; 2) арбітражне рішення є актом правозастосування; 3) арбітражне рішення є процесуальним документом; 4) арбітражне рішення вноситься від імені арбітрів (не від імені арбітражної установи) 5) арбітражне рішення вноситься по спорах комерційного характеру, що ускладнені іноземним елементом [11, с. 45-48]. В доктрині є і багато інших підходів до виділення ознак арбітражних рішень, однак нам необхідно виділити визначальні з них.

Варто звернути увагу, що виділена ознака, яка полягає в тому, що арбітражне рішення є рішенням, яке ускладнене іноземним елементом, хоча і відповідає формальному тлумаченню цього терміну законодавством України, однак зумовлює теоретичну проблему, оскільки в інших державах не існує такого термінологічного поділу на третейські суди та міжнародний комерційний арбітраж, – усі вказані процедури окреслюються терміном арбітраж (арбітражний орган), який в свою чергу поділяється на внутрішній і зовнішній.

В. Федичин зазначає, що арбітраж називається міжнародним у разі спору між комерційними підприємствами різних країн. Практик підкреслює, що він стосується комерційних суперечок, що виникають між підприємствами, розташованими у різних країнах. Ці дві ознаки відрізняють міжнародний комерційний арбітраж від інших його видів [13, с. 18]. В даному

випадку йдеться насамперед про ознаки, які відрізняють арбітражні органи від третейських судів, діяльність яких за законодавством України регулюється окремим Законом України «Про третейські суди» [14].

Тому відповідно до законодавства України, справді, арбітражне рішення може поділятися на:

- рішення третейського суду;
- рішення міжнародного комерційного арбітражу.

В свою чергу рішення міжнародного комерційного арбітражу можуть поділятися на:

- рішення, які було винесено на території України;
- рішення, які було винесено на території іноземної держави.

Таким чином, керуючись виключно формальною логікою українського законодавства, визначальною ознакою арбітражного рішення є те, що це рішення винесено органом у спорі, в якому наявний іноземний елемент, який проявляється в одній із таких форм: спори виникають з договірних та інших цивільно-правових відносин, що виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зав'язків, якщо комерційне підприємство хоча б однієї із сторін знаходиться за кордоном, або ж спори підприємств з іноземними інвестиціями і міжнародних об'єднань та організацій, створених на території України, виникають між такими суб'єктами, їх учасниками, а так само їх спори з іншими суб'єктами права України [8]. Якщо взагалі відсутній будь-який іноземний елемент, то такий спір може бути переданий на розгляд виключно третейському суду.

Отже, поняття «арбітражне рішення» за законодавством України можна розглядати тотожним поняттю «рішення міжнародного комерційного арбітражу». Однак термін «рішення міжнародного комерційного арбітражу» не охоплює ті арбітражні рішення, які виносяться внутрішніми арбітражами

інших держав без іноземного елемента (аналог українського третейського суду). Крім цього, у теоретичній літературі та самому Законі України «Про міжнародний комерційний арбітраж» [8] превалює поняття «арбітражне рішення». Тому в подальшому використовуватимемо саме термін «арбітражне рішення», яке є більш універсальним.

Окреслений вище поділ на рішення міжнародного комерційного арбітражу та рішення третейського суду хоч і відповідає законодавству України, однак, на нашу думку, не є найбільш вдалим з точки зору теоретичної класифікації. Цю проблематику описав В.Н. Петрина, вказавши, що в українському законодавстві використовуються різні терміни (а саме «третейський суд» та «арбітражний суд»), в той час як в міжнародній практиці, законодавстві та Типовому законі ЮНСІТРАЛ щодо міжнародного торговельного арбітражу ці два об'єкти позначаються тільки одним терміном «арбітражний трибунал» [*arbitral tribunal*] [10, с. 2; 9, с. 12]. Ця розбіжність термінів зумовлює юридичну невизначеність з приводу того, чи рішення іноземних арбітражів без іноземного елемента, які не впливають із торгових відносин та, відповідно не підпадають під визначення «міжнародного комерційного арбітражу» в українському законодавстві [8] взагалі можуть підлягати виконанню в Україні.

При цьому, широке включення в поняття арбітраж усіх понять, що на даний момент охоплюються двома різними поняттями та законами, підтримується багатьма науковцями та міжнародним досвідом. І.О. Бут зазначає, що використання єдиного поняття «арбітраж» підтримується і законодавством іноземних держав, оскільки більшість країн обрали шлях регулювання розгляду спорів такими недержавними судами одним нормативно-правовим актом. Як приклад наводяться наступні положення іноземного законодавства: у Австрії це Розділи 577–618 Цивільного

процесуального кодексу Австрії, в Англії та Уельсі – Арбітражний Акт, в Німеччині – Розділи 1025–1066 книги 10 Цивільного процесуального кодексу Німеччини, в Швеції – Арбітражний закон. Одним з небагатьох виключень є Швейцарія, де внутрішній арбітраж регулюється частиною 3 Цивільного процесуального кодексу Швейцарії, а міжнародний арбітраж – розділом 12 (ст.ст.177–194) Федерального закону про міжнародне приватне право 1987 року [15, с. 17]. На відмінність між загальносвітовим та розумінням арбітражу та українським поділом на третейські та арбітражні суди вказує також І.В. Венедіктова [16, с. 78].

З точки зору особливостей правового регулювання та вимог до дотримання прав сторін інститут визнання та виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу та третейських судів значних суттєвих відмінностей немає. Таким чином, в майбутньому ми б рекомендували розглянути можливість уніфікувати регулювання діяльності цих двох установ та порядку визнання та виконання їх рішень.

Багато науковців, надаючи визначення «арбітражного рішення» включають у нього формулювання «належним чином оформлене». Ми ж вважаємо, що питання належного оформлення арбітражного рішення не є однією з ключових та визначальних ознак, які відрізняють поняття «арбітражне рішення» від інших об'єктів. Крім цього, невизначеною до кінця є можливість видавати рішення арбітражем в електронній формі при здійсненні арбітражу онлайн. Таким чином, вимоги до форми не є універсальними, відповідно немає потреби їх включати у визначення «арбітражного рішення».

Підсумовуючи, досліджуваному поняттю можна дати наступне визначення: «арбітражне рішення – юридично зобов'язуючий акт арбітра чи арбітрів, яким вирішується правовий спір між сторонами, компетенція

вирішення якого впливає із попередньої домовленості сторін, та який є завершальним актом арбітражного провадження, на підставі якого зобов'язана сторона виконує добровільно своє зобов'язання визначене арбітражним рішенням, або ж одна зі сторін звертається до суду з метою визнання та / або надання дозволу на виконання арбітражного рішення».

До арбітражних рішень ставиться ряд вимог. С.М. Теплюк зазначає, що вимоги, яким повинно відповідати арбітражне рішення, можна поділити на вимоги, які стосуються форми арбітражного рішення, та вимоги, яким має відповідати зміст арбітражного рішення[17, с. 16].

О.Т. Волощук зазначає, що до арбітражного рішення ставиться ряд вимог, дотримання яких є необхідним для того, щоб вважати рішення третейського суду арбітражним рішенням. Науковець продовжує, що такі вимоги частково передбачаються нормами міжнародних концепцій, а частково актами національного законодавства, що регулюють діяльність міжнародного комерційного арбітражу. Вимоги до рішень також встановлюються положеннями регламентів для арбітражу *ad hoc*. При цьому, науковець резюмує, що зазвичай такі вимоги є вимогами загального характеру, до яких можна віднести письмову форму, зазначення дати та місця винесення арбітражного рішення, наявність мотивів прийняття рішення [18, с. 92]. Вважаємо, що вимоги встановлені національним законодавством до арбітражних рішень, повинні бути універсальними, які не створюють для сторін подальших проблем із визнанням та наданням дозволу на виконання арбітражного рішення, оскільки акти національного законодавства можуть бути не відомі сторонам міжнародного комерційного арбітражу.

При цьому, необхідно зазначити, що ці зазначені вимоги, на які послався науковець, все ж не є настільки очевидними та безспірними. Однозначно необхідно погодитися, що вказівка на дату та місце здійснення

арбітражу є вкрай важливою, оскільки, по перше, від дати відраховуються строки для звернення до суду з клопотанням про надання дозволу на виконання арбітражного рішення, а, в залежності від місця, визначається юрисдикція, в якій прийнято рішення (при цьому, місце арбітражу в багатьох випадках визначатиметься регламентом арбітражного органу чи договором сторін, а за відсутності таких, – законодавством відповідної держави). Втім, питання наявності мотивів прийняття рішення, чи навіть вимог до його письмової форми, виглядають не такими однозначними з точки зору доктрини та законодавства іноземних держав.

Багато науковців, зокрема Г.А. Цірат зазначає, що загальновизнаною є вимога, щоб арбітражне рішення було мотивованим і в ньому були вказані дата і місце його винесення [3, с. 68].

Водночас С.М. Теплюк на спростування вказаної загальновизнаної вимоги наводить приклад США, де традиційно вважається, що арбітражне рішення не обов'язково повинно містити мотиви його прийняття. Зокрема по справі *United Steelworkers of Am. v. Enter. Wheel & Car Corp.* Верховний Суд США зазначив, що арбітри не зобов'язані мотивувати своє рішення [19]. Відповідно у США практикується прийняття та виконання рішень, які не містять мотивів його прийняття. Г.Б. Борн пояснює, що вмотивованість не означає, що рішення повинно мати певний обсяг чи повинно бути дотримано певних вимог. При цьому, вмотивованим є рішення, у якому арбітри визначили питання, які були предметом спору і виразно пояснили процес міркування, на підставі якого було прийнято рішення [5; с. 350, 351]. При цьому, у роботі С.М. Теплюка, вважається, що вимога про те, що рішення має бути вмотивованим, не означає, що воно має бути «добре вмотивованим»: рішення, що містить дефектні чи непереконливі аргументи, також є вмотивованим рішенням [17, с. 21].

Розглядаючи приклад США, варто звернути увагу на публікацію практикуючого у США юриста К.Р. Кейсі, який невмотивовані рішення визначає як «стандартні». Юрист вказує, що сторони самі повинні визначити в арбітражній угоді, чи повинно арбітражне рішення бути вмотивованим, чи – ні. При цьому, наводить переваги як одних, так і інших рішень зазначаючи, що коли рішення має бути ґрунтовно вмотивоване, містити ключові факти, аргументи та висновки по них, є більша ймовірність, що арбітр підійде ґрунтовно до вирішення спору та вирішить справу згідно з правом врахувавши усі факти та аргументи. З іншої сторони, продовжує К.Р. Кейсі, погодження сторонами мотивованого арбітражного рішення, особливо того, що повинно містити факти та правозастосування до них, створює загрозу, що незгідна сторона буде оскаржувати арбітражне рішення, посиляючись на те, що воно було неналежно мотивованим всупереч арбітражній угоді сторін. Як наслідок ставиться під сумнів компетенцію арбітражу розглядати спір, з посиланням на те, що арбітраж вправі розглядати спір, виключно у випадку, якщо він належним чином мотивує своє рішення [20].

Надзвичайно цікавим є наступне посилання на позицію суду: «якщо сторони не вимагають спеціальної форми арбітражного рішення, арбітр може видати рішення, яке включає виключно резолютивну частину». В свою чергу, обґрунтоване рішення вимагає однозначно більше, ніж декілька речень пояснень мотивів, втім не зобов'язує описувати кожен аргумент зроблений сторонами та надавати йому оцінку [20].

А.С. Довгерт разом із іншими науковцями зазначає, що незважаючи на те, що необхідність надавати мотиви прийняття рішення є спірним питанням доктрини та законодавства, однак приймаючи рішення без мотивувальної частини, арбітр ризикує, що у визнанні та приведенні до виконання такого рішення може бути відмовлено з тих підстав, що воно порушує право на

захист, а тому суперечить публічному порядку [21, с. 322]. Це справді є так, адже в багатьох країнах, в тому числі і в Україні [8], законодавство вимагає, щоб рішення було обґрунтованим.

О.Т. Волощук зазначає, що Женевська конвенція про виконання іноземних арбітражних рішень 1927 р. [22] і Нью-Йоркська конвенція [23] не містять будь-яких вимог щодо форми і порядку ухвалення арбітражного рішення. Європейська конвенція закріплює вимогу, що арбітражне рішення повинне містити мотивувальну частину (бути вмотивованим) [24]. Відповідно, вважає науковець, це свідчить на користь презумпції необхідності мотивувати арбітражне рішення [18, с. 92]. Тим не менше, сама Європейська конвенція містить застереження, що така вимога є припущенням (презумпцією), якщо сторони не домовились окремо про те, що рішення не повинно бути мотивованим, або не вибрали арбітражної процедури, в рамках якої не прийнято мотивувати арбітражне рішення, і якщо при виборі такої процедури одна із сторін не вимагала окремо до закінчення усного розгляду, або при відсутності усного розгляду до складення арбітражного рішення, щоб рішення було мотивованим [24]. Отже, самі міжнародні документи містять вказівку, що рішення може бути не вмотивованим (не містити мотивувальної частини).

Цікавим є той факт, що вимога до письмового арбітражного рішення не є такою ж універсальною, якою б могла видатися на перший погляд. Так, Закон Об'єднаного Королівства Великої Британії та Північної Ірландії «Про арбітраж» визначає, що рішення повинно бути письмовим, якщо сторони не домовились про інше [26]. Аналогічне положення міститься і в Регламенті Лондонського міжнародного арбітражного суду [27]. О.Т. Волощук зазначає, що виконання усних рішень є неможливим за межами Англії, відповідно така форма арбітражних рішень не користується популярністю [18, с. 92].

Таким чином, вимоги щодо письмової форми арбітражного рішення та його обґрунтованості не є універсальними та вважаються не обов'язковими у ряді юрисдикцій, особливо у юрисдикціях англосаксонської правової сім'ї. Втім, їх недотримання може призвести до неможливості виконати арбітражне рішення в межах окремих юрисдикцій, зокрема і в Україні. Потрібно мати на увазі, що рішення арбітражу не слід розглядати виключно крізь призму документу, – у першу чергу це акт компетентного арбітра, якого сторони наділили своєю домовленістю повноваженнями прийняти рішення. І, якщо сторони домовилися, що рішення може бути усним, то такий акт (дія) може вчинятися арбітром в усній формі і на підставі домовленості може виконуватися сторонами добровільно, або навіть і в примусовому порядку.

Крім цього, можливий також сценарій, за якого при відмові виконати усне арбітражне рішення, сторона може взяти в арбітра (трибуналу) письмове підтвердження, що арбітраж відповідного числа вирішив справу та оголосив усне рішення відповідного змісту. Однак очевидно, що через складнощі із подальшим виконанням усних рішень, такі не використовуються у міжнародному діловому обороті.

В наукових тезах та національному законодавстві наводиться багато різних підходів до вимог, як саме потрібно оформляти арбітражне рішення. Ми ж вважаємо, що в даному випадку немає універсального правила, оскільки законодавство різних держав встановлює різні вимоги до оформлення арбітражних рішень, в окремих випадках даючи можливість сторонам врегулювати відповідні питання на власний розсуд. Втім, Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» встановив імперативні правила підписання арбітражного рішення, від яких в Україні сторони своєю домовленістю відступити не можуть. Так, відповідно до ч. 1 ст. 31 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», арбітражне рішення

повинно бути винесено у письмовій формі та підписано одноособовим арбітром або арбітрами. При колегіальному арбітражному розгляді достатньо наявності підписів більшості всіх членів третейського суду за умови зазначення причини відсутності інших підписів. В аналогічний спосіб видаються копії арбітражних рішень сторонам [8]. І хоча такий порядок підписання арбітражного рішення є загально визнаним та переважає в більшості держав, однак відсутність для сторін можливості встановити інший порядок підписання, зумовлює перешкоди для впровадження сучасних форм арбітражу, зокрема онлайн-арбітражу.

Станом на сьогодні існують технічні можливості, які б забезпечували можливість оформити арбітражні рішення без присутності усіх арбітрів. Наприклад, коли кожен з арбітрів, що знаходяться в різних державах підпише свій примірник рішення та усі разом направлять такі рішення сторонам. Або ж коли перше рішення складається онлайн та направляється сторонам електронною поштою, натомість автентичність змісту рішення посвідчує певна особа чи організація. Таким чином, законодавство України стримує можливість запровадження інших підходів до засвідчення рішень, які б сприяли розвитку дистанційного арбітражу, в тому числі арбітражу онлайн, про який могли б домовитися сторони. Такі особливі підходи давно використовуються в корпоративних відносинах, наприклад, для проведення та прийняття рішення загальними зборами онлайн, коли учасники знаходяться в різних державах. Отже, у цьому напрямі необхідно напрацьовувати зміни до законодавства, оскільки саме юридичні, а не технічні перешкоди стримують розвиток новітніх форм онлайн-арбітражу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Підсумовуючи все вищенаведене, арбітражне рішення доцільно визначати як юридично зобов'язуючий акт арбітра чи арбітрів, яким

вирішується правовий спір між сторонами, компетенція вирішення якого впливає із попередньої домовленості сторін, та який є завершальним актом арбітражного провадження, на підставі якого зобов'язана сторона виконує добровільно своє зобов'язання визначене арбітражним рішенням, або ж одна із сторін звертається до суду з метою визнання та / або надання дозволу на виконання арбітражного рішення.

Хоча загалом у міжнародному діловому обороті виробився відносно уніфікований підхід до визначення ключових вимог до арбітражного рішення, проте законодавство кожної з держав має свої особливості. При цьому, усі держави можна поділити на такі, законодавство яких є більш гнучким щодо визначення вимог до арбітражного рішення та рівня дискреції сторін в цій сфері, або такі, законодавство яких містить імперативні вимоги до суті рішення. Україну потрібно віднести до останніх. Найбільш гнучким щодо вимог до арбітражного рішення є право країн англо-саксонської правової сім'ї.

У подальшому актуальність зберігають дослідження питань визнання та приведення до виконання арбітражних рішень в Україні та інших юрисдикціях.

Література

1. Longman Dictionary of Contemporary English Online. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/arbitration>
2. Black's Law Dictionary. Seventh Edition. Editor in Chief Bryan A. Garner. St. Paul, MN: West Publishing Co., 1999. 1738 p.
3. Цірат Г.А. Міжнародний комерційний арбітраж: навч. посіб. К.: Істина. 2002, 304 с.

4. Хрімлі О.Г. Захист прав інвесторів у сфері господарювання: теоретико-правовий аспект // НАН України, Ін-т. економіко-правових досліджень. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 320 с.
5. Born G. B. International Arbitration: Law and Practice. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2012. 480 p.
6. The Swedish Arbitration Act (updated as per SFS 2018:1954, entry into force 1 March 2019). URL: https://sccinstitute.com/media/408924/the-swedish-arbitration-act_1march2019_eng.pdf
7. Міжнародне приватне право. Особлива частина: підручник. за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. К.: Алерта, 2013. 400 с.
8. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України 4002-ХІІ від 24.02.1994 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1994. № 25. Ст. 198.
9. Петрина В.Н. Термінологічні проблеми в українському законодавстві про міжнародний комерційний арбітраж // Часопис Київського університету права. 2019. № 2. С. 209-215.
10. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (with amendments as adopted in 2006): United Nations publication. Vienna. 2008. 50 p.
11. Волощук О.Т. Рішення міжнародного комерційного арбітражу: поняття й ознаки // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць. Вип. 522: Правознавство. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. С. 44-49.
12. Семаніва Ю.В. Морська арбітражна комісія при Торгово-промисловій палаті України як суб'єкт адміністративного права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". О., 2012. 20 с.

13. Федичин В. Міжнародний арбітраж vs Державне судочинство // Юридична газета. 2017. № 12. С. 18-19.
14. Про третейські суди: Закон України № 1701-IV від 11.05.2004 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 35. Ст. 412.
15. Бут І.О. Розгляд цивільно-правових спорів третейськими судами в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 // Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2016. 256 с.
16. Венедіктова І.В. «Проарбітражні» зміни до Господарського процесуального кодексу України у контексті судової реформи // Право України. 2017. № 9. С. 77-82.
17. Теплюк С.М. Застереження про публічний порядок як підстава для відмови у визнанні і виконанні іноземних арбітражних рішень : дис. ... канд. юрид. наук, спец. К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2018. 206 с.
18. Волощук О.Т. Особливості порядку прийняття рішення міжнародного комерційного арбітражу // Юридичний вісник. 2011. № 2. С. 91-99.
19. United Steelworkers of Am. v. Enter. Wheel & Car Corp: 363 U.S. 593 (80 S.Ct. 1358, 4 L.Ed.2d 1424). June 20, 1960. URL: <https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/363/593>
20. Casey K.R. Types of Final Arbitration Awards: Why the Choice Matters. The ADR Adviso. Business Disputes // ADR Solution. February 2020. URL: <https://www.stradley.com/-/media/files/publications/2020/02/adr-advisor--february-2020.pdf>
21. Міжнародне приватне право // Актуальні проблеми. За ред. А.С. Довгерта. К.: Український центр правничих студій. 2001. С. 334 с.
22. Convention on the Execution of Foreign Arbitral Awards. Signed at Geneva, September 26, League of Nations. Treaty Series // Publication of Treaties and

- International Engagements registered with the Secretarial of the League of Nations. 1929-1930 Numbers 1, 2, 3 and 4. PP. 301-311.
23. Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень: Міжнародний документ від 10.06.1958 р. // Офіційний вісник України. 2004 р. №45. С. 329.
24. Європейська конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж: Міжнародний документ від 21.04.1961 р. // Офіційний вісник України. 2004 р. №44. С. 428.
25. Європейська конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж: Міжнародний документ від 21.04.1961 р. // Офіційний вісник України. 2004 р. №44. С. 428.
26. Arbitration Act: UK Public General Act. 1996. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>
27. LCIA Arbitration Rules effective 1 October 2014. URL: https://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/lcia-arbitration-rules-2014.aspx

References

1. Longman Dictionary of Contemporary English Online. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/arbitration>
2. Black's Law Dictionary. Seventh Edition. Editor in Chief Bryan A. Garner. St. Paul, MN: West Publishing Co., 1999. 1738 p.
3. Cirat Gh.A. Mizhnarodnyj komercijnyj arbitrazh: navch. posib. K.: Istyna. 2002, 304 s.
4. Khrimli O.Gh. Zakhyst prav investoriv u sferi ghospodarjuvannja: teoretyko-pravovyj aspekt // NAN Ukrajinny, In-t. ekonomiko-pravovykh doslidzhenj. Kyjiv: Jurinkom Inter, 2016. 320 s.

5. Born G. B. *International Arbitration: Law and Practice*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2012. 480 p.
6. The Swedish Arbitration Act (updated as per SFS 2018:1954, entry into force 1 March 2019). URL: https://sccinstitute.com/media/408924/the-swedish-arbitration-act_1march2019_eng.pdf
7. *Mizhnarodne pryvatne pravo. Osoblyva chastyna: pidruchnyk*. za red. A.S. Dovgherta i V.I. Kysilja. K.: Alerta, 2013. 400 s.
8. Pro mizhnarodnyj komercijnyj arbitrazh: Zakon Ukrainy 4002-XII vid 24.02.1994 r. // *Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy (VVR)*. 1994. # 25. St. 198.
9. Petryna V.N. Terminologichni problemy v ukrajinsjkomu zakonodavstvi pro mizhnarodnyj komercijnyj arbitrazh // *Chasopys Kyjivsjkogho universytetu prava*. 2019. # 2. S. 209-215.
10. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (with amendments as adopted in 2006): United Nations publication. Vienna. 2008. 50 p.
11. Voloshhuk O.T. Rishennja mizhnarodnogho komercijnogho arbitrazhu: ponjattja j oznaky // *Naukovyj visnyk Chernivecjkogho universytetu: Zbirnyk nauk. pracj. Vyp. 522: Pravoznavstvo*. Chernivci: Chernivecjkij nac. un-t, 2009. S. 44-49.
12. Semaniva Ju.V. Morsjka arbitrazhna komisija pry Torghovo-promyslovij palati Ukrainy jak sub'jekt administratyvnogho prava : avtoref. dys. ... kand. juryd. nauk : 12.00.07. Nac. un-t "Odes. juryd. akad.". O., 2012. 20 s.
13. Fedychyn V. Mizhnarodnyj arbitrazh vs Derzhavne sudochynstvo // *Jurydychna ghazeta*. 2017. # 12. S. 18-19.
14. Pro tretejsjki sudy: Zakon Ukrainy # 1701-IV vid 11.05.2004 r. // *Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy (VVR)*. 2004. # 35. St. 412.

15. But I.O. Rozghljad cyviljno-pravovykh sporiv tretejsjkymy sudamy v Ukraini: dys. ... kand. juryd. nauk: 12.00.03 // Nac. un-t «Odes. juryd. akad.». Odesa, 2016. 256 s.
16. Venediktova I.V. «Proarbitrazhni» zminy do Ghospodarsjkogho procesualjnogho kodeksu Ukrainy u konteksti sudovoji reformy // Pravo Ukrainy. 2017. # 9. S. 77-82.
17. Tepljuk S.M. Zasterezhennja pro publichnyj porjadok jak pidstava dlja vidmovy u vyznanni i vykonanni inozemnykh arbitrazhnykh rishenj : dys. ... kand. juryd. nauk, spec. K. : In-t derzhavy i prava im. V.M. Korecjkogho, 2018. 206 s.
18. Voloshhuk O.T. Osoblyvosti porjadku pryjnattja rishennja mizhnarodnogho komercijnogho arbitrazhu // Jurydychnyj visnyk. 2011. # 2. S. 91-99.
19. United Steelworkers of Am. v. Enter. Wheel & Car Corp: 363 U.S. 593 (80 S.Ct. 1358, 4 L.Ed.2d 1424). June 20, 1960. URL: <https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/363/593>
20. Casey K.R. Types of Final Arbitration Awards: Why the Choice Matters. The ADR Adviso. Business Disputes // ADR Solution. February 2020. URL: <https://www.stradley.com/-/media/files/publications/2020/02/adr-advisor--february-2020.pdf>
21. Mizhnarodne pryvatne pravo // Aktualjni problemy. Za red. A.S. Dovgherta. K.: Ukrainjskij centr pravnychkykh studij. 2001. S. 334 s.
22. Convention on the Execution of Foreign Arbitral Awards. Signed at Geneva, September 26, League of Nations. Treaty Series // Publication of Treaties and International Engagements registered with the Secretarial of the League of Nations. 1929-1930 Numbers 1, 2, 3 and 4. PP. 301-311.

23. Konvencija pro vyznannja ta vykonannja inozemnykh arbitrazhnykh rishenj: Mizhnarodnyj dokument vid 10.06.1958 r. // Oficijnyj visnyk Ukrajinjy. 2004 r. #45. S. 329.
24. Jevropejsjka konvencija pro zovnishnjotorghoveljnyj arbitrazh: Mizhnarodnyj dokument vid 21.04.1961 r. // Oficijnyj visnyk Ukrajinjy. 2004 r. #44. S. 428.
25. Jevropejsjka konvencija pro zovnishnjotorghoveljnyj arbitrazh: Mizhnarodnyj dokument vid 21.04.1961 r. // Oficijnyj visnyk Ukrajinjy. 2004 r. #44. S. 428.
26. Arbitration Act: UK Public General Act. 1996. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>
27. LCIA Arbitration Rules effective 1 October 2014. URL: https://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/lcia-arbitration-rules-2014.aspx